

CZU: 373.2.013.75(498)

DOI: 10.36120/2587-3636.v34i4.76-82

INOVAȚIE ȘI APLICATIVITATE A ABORDĂRII REGGIO EMILIA ÎN EDUCAȚIA TIMPURIE

Mihaela DOBRIN, inspector școlar, drd.

<https://orcid.org/0000-0001-7637-3573>

Inspectoratul Școlar Județean, Galați, România

Rezumat. Materialul dezvoltă abordarea Reggio Emilia în educația timpurie, originile sale și implementarea în grădinițele din România. Se pune accentul pe individualitate, integrarea senzorială și utilizarea diverselor materiale, inclusiv „piese libere” și tehnologie digitală. Exemple specifice includ activități de modelaj cu lut, pregătirea independenței în servirea mesei și explorarea spectrului invizibil al luminii. Abordarea încurajează independența, învățarea multisenzorială și integrarea instrumentelor digitale. Textul se încheie prin evidențierea atelierelor și demonstrațiilor pentru promovarea abordării Reggio Emilia în mediul educațional.

Cuvinte cheie: Abordare pedagogică, independență, activități multisenzoriale, integrare senzorială, tehnologie digitală.

INNOVATION AND APPLICABILITY OF THE REGGIO EMILIA APPROACH IN EARLY EDUCATION

Abstract. The material discusses the Reggio Emilia approach in early education, its origins, and its implementation in Romanian preschools. It emphasizes the focus on individuality, sensory integration, and the use of diverse materials, including "loose parts" and digital technology. Specific examples include activities involving clay modeling, self-serving meal preparation, and exploration of the invisible spectrum of light. The approach encourages independence, multisensory learning, and the integration of digital tools. The text concludes by highlighting workshops and demonstrations to promote the Reggio Emilia approach in educational circles.

Key words: Pedagogical approach, independence, multisensory activities, sensory integration, digital technology.

Abordarea Reggio Emilia își trage originile din orașul cu același nume, Reggio Emilia, din regiunea Emilia-Romagna, Italia. Deși această căutare a căpătat popularitate la nivel global, încă nu a fost experimentată în unitățile de învățământ preșcolar din România. Considerată inovatoare, această abordare a fost elaborată, așa cum s-a arătat în [1], de către Loris Malaguzzi (1920-1994) și o alternativă pedagogiei tradiționale, apreciată de către pedagogi ca fiind eficientă. Principala sa caracteristică constă în concentrarea pe copil, oferind un mediu, în care copilul va explora, va învăța să construiască și să consolideze cunoștințele mediului înconjurător și interacțiunea cu ceilalți. Loris Malaguzzi a evidențiat existența a „100 de limbaje simbolice” de exprimare a copiilor, incluzând limbajul exprimat prin vorbire, cântec sau mișcare, cel exprimat prin desen, sculptură, pictură sau modelare, limbajul artei actoricești, sau cel al luminilor și tehnologiilor. În grădinițele din județ care adoptă această abordare, grupele Reggio devin spații de experimentare, în care copiii pot valorifica aceste limbaje diverse pentru a-și exprima ideile și emoțiile, fiind încurajați și sprijiniți de echipele formate din educatoarele grupelor, directorii grădinițelor

și consilierii acestora. În continuare vor fi enumerate elementele de bază ale acestei abordări, ce pot fi valorificate pe deplin în grupele Reggio.

I. Respectarea individualității copilului

Inițiatorul abordării Reggio Emilia percepe unicitatea fiecărui copil, ființa plenipotențiar dotată, cetățeanul ce se manifestă activ în propriul său univers, fiind privit ca un membru contributiv al familiei și al comunității din care face parte, având drepturi proprii. Loris Malaguzzi a militat și pentru copiii cu dizabilități, preferând să îi numească copii cu drepturi speciale (în detrimentul nevoi speciale), acordându-le prioritate la înscrierea în centrele de educație timpurie din Reggio Emilia, astfel că și în grupele Reggio de la grădinițele aplicante sunt școlarizați și copii cu drepturi speciale.

Având în vedere concepția lui Malaguzzi, conform căreia fiecare copil deține un potențial vast și nelimitat, educatoarele grupelor Reggio sunt receptive în a observa și a nota unicitatea fiecărui copil, evitând preconcepții predefinite despre aceștia. Observând cu atenție copilul (îndeosebi pe cel cu drepturi speciale), în toate contextele din grădiniță, discutând cu părinții și menținând o colaborare strânsă cu specialiștii din grădiniță (consilierul școlar,) și cu partenerii din comunitate (Centrul CJRAE Galați), educatoarele grupelor Reggio, reușesc să ofere experiențe de învățare pliate pe nevoile copiilor. Educatoarele creează multiple contexte de învățare, prin organizarea activității pe echipe/grupuri mici, astfel încât toți copiii (inclusiv cei cu drepturi speciale) să fie implicați, să se simtă valorizați, să coopereze în rezolvarea sarcinilor. În acest context, va fi valorificat potențialul și talentul fiecăruia în parte, pentru a asigura astfel formarea și dezvoltarea adecvată a abilităților și competențelor copiilor.

Ca urmare a observației atente, s-a constatat că Ș. (o minunată fetiță cu drepturi speciale) prezintă deficiențe de procesare senzorială, fiind hipersensibilă la stimulii din mediu, astfel că realizăm o serie de activități de integrare senzorială, cu focalizare pe sistemele senzoriale: văz, auz și tactil, la care participă cu mult entuziasm toți preșcolarii grupei.

O altă abordare de învățare multisenzorială, care aduce multiple beneficii copiilor cu drepturi speciale, este modelajul cu lut. Modelajul cu lut are o funcție terapeutică, atingerea și frământarea lutului permite copiilor să elibereze multe sentimente agresive pe care le pot avea într-o manieră social acceptabilă. Ei pot lovi și presa, prinde și frământa și chiar să creeze diferite scenarii cu personaje. A modela lutul este, potrivit experților, una dintre cele mai relaxante și liniștitoare activități ale copiilor, îmbunătățind totodată capacitatea de concentrare a copilului, deoarece îi ajută să își seteze obiective pe termen scurt și lung (să modeleze o figură) și să se concentreze pe muncă, pentru a o finaliza.

II. Educarea independenței în procesul de autoservire

Sevirea mesei este printre cele mai frumoase experiențe umane pe care oamenii le pot împărtăși, în instituțiile de educație timpurie din Reggio Emilia, fiind considerată o experiență de învățare socială, iar copiii sunt implicați în pregătirea mâncării, în așezarea veselei și în decorarea meselor. Astfel că, am început să experimentăm și noi implicarea

activă a preșcolarii în pregătirea mic-dejunului, aceștia fiind încurajați să își așeze singuri masa (să își ia tacâmurile, farfuriile etc.) și să se servească singuri (de exemplu: își întind cu ajutorul cuțitului untul sau crema de brânză pe felia de pâine, își servesc singuri ceaiul/laptele, își servesc singuri supa/ciorba etc).

Dezvoltarea abilităților de autoservire conduce la extinderea cunoștințelor copiilor despre lucrurile din jur, la dezvoltarea senzorială, a motricității fine, a coordonării mână-ochi și la dezvoltarea vorbirii (copiii comunică verbal în timpul pregătirii mesei). Pe măsură ce nivelul de independență în procesul de autoservire al copilului crește, va crește și dorința de a fi independent în alte contexte.

III. „Loose parts” (piesele libere)

În grădinițele din Reggio se utilizează în mare parte materiale de tip „piese libere” (“loose parts”), conform conceptului arhitectului Simon Nicholson, introdus de acesta în 1971 în publicațiile sale.

Începând cu anul școlar 2022-2023, a fost inițiată colectarea și reciclarea activă a diverselor materiale "loose parts". Aceste materiale pot fi utilizate și interpretate în mai multe moduri, fără a avea o destinație predefinită. Pot fi astfel valorificate diverse materiale naturale, precum: conurile de brad, ghinzile, castanele, crenguțele, frunzele, pietrele, scoicile, lutul ș.a. De asemenea, în cadrul activităților, pot fi folosite materiale reciclabile, așa ca: diverse forme și texturi de carton sau hârtie, pânză și țesături diverse provenite din deșeuri textile, sau materiale provenite din diferite piese, obiecte, finisaje utilizate în industrie sau construcții ș.a.

În calitate de materiale „loose parts”, în grupele sau grădinițele Reggio pot fi valorificate: fenomenele fizice sau interacțiunile chimice; sunetele, mirosurile sau lumina; plantele sau chiar relațiile umane și cuvintele, construindu-se contexte, astfel încât să poată copiii să învețe „să folosească un material ca limbaj pentru a-și transmite gândurile, ideile, întrebările și sentimentele” [2].

În contextul celor expuse mai sus, în grupele sau grădinițele Reggio are loc concomitent valorificarea abordării STEAM, deoarece copiii au libertatea de a experimenta o colecție variată impresionantă de materiale ce li se pun la dispoziție, fiind ghidați de cadrul didactic cu intervenție minimă.

IV. Integrarea tehnologiei digitale în experiențele de învățare cu preșcolarii

Primele studii referitoare la interacțiunea copiilor mici și computere au fost inițiate în anul 1984, în cadrul grădinițelor municipale din Reggio Emilia. Această inițiativă a fost propusă către Loris Malaguzzi, care a considerat că grădinițele nu ar trebui să rămână indiferente la apariția primelor computere personale în birouri și case.

Trăim acum într-o lume hibridă în care granițele dintre ceea ce este fizic și ceea ce este digital continuă să se estompeze, dezvoltarea tehnologiei digitale și a rețelelor informaționale producând schimbări semnificative în modurile noastre de a învăța și de a comunica. Între instituțiile de învățământ care tind să limiteze computerele în laboratoare speciale, predând predominant tehnici IT și organizațiile educaționale non școlare care

oferă doar dimensiunile de joc și recreative ale tehnologiei, trebuie să ne valorificăm potențialul acestor instrumente tehnologice în experiențele de învățare. Astfel că, în grupele noastre Reggio, tehnologia digitală este prezentă în activitățile zilnice, creând multiple contexte de cercetare, diseminare și experimentare în care imaginația și realitatea (digitalul și analogicul) formează explicații și interpretări în moduri organice. Prin activitățile pe care le realizăm permitem copiilor să întâlnească inteligența dispozitivelor și să descopere „dialogul” cu instrumentele digitale, un dialog în care inteligența umană și cea tehnologică se modelează reciproc și co-evoluează, și unde regulile jocului trebuie să fie în mâinile ambilor jucători.

Exemple de mici ateliere (contexte de învățare și experimentare) create în grădinițele noastre cu ajutorul materialelor „loose parts” și a tehnologiei sunt:

1. Joaca cu lutul

Unul din tipurile de material natural ce permite exprimarea senzorială creativă a copiilor este lutul. Manipularea lutului, cu o textură fină și plăcută, este o activitate ce influențează benefic atât dezvoltarea creierului copilului, cât și a corpului acestuia. Senzațiile experimentate de copiii la modelarea lutului în diverse moduri, sunt foarte diferite față de cele trăite la modelarea cu aluatul și plastilina.

În cadrul grupelor Reggio se organizează o dată pe săptămână ateliere de modelare cu lut. Aici copiii primesc lut la diferite nivele de hidratare (de la uscat la umed) și consistență, experimentând singuri fiecare treaptă de trecere de la finețea și fragilitatea lutului uscat la plasticitatea rece și alunecoasă a lutului umed. De asemenea, copiii urmăresc fiecare treaptă sau „fază a vieții” produselor lor create, procesul de uscare și schimbare zilnică la culoare, apoi au posibilitatea de a zdrobi lutul uscat, antrenându-l la un nou „ciclu de viață”, adăugând apă și experimentând din nou plasticitatea acestuia.

În activitatea de modelaj cu lut sunt utilizate foarte diverse uneltele și materialele. Se apelează în cadrul acestor activități, de asemenea, pe lângă instrumentele tradiționale comercializate de netezire, incizie sau scobire, așa ca spatule sau dălțițe, la ustensile casnice netradiționale, precum zdrobitorul de cartofi și răzătoarele, sau sucitoarele și cuțitele de feliat pizza ș.a. Cu toate acestea, unul dintre cele mai remarcabile instrumente de lucru este reprezentat de mâinile copiilor. Acestea au capacitatea de a explora și de a cunoaște materialul, experimentând senzații, percepții, emoții, forme și imagini. Această etapă oferă o excelentă oportunitate de a dezvolta motricitatea fină, considerată ca cea mai esențială premisă de dezvoltare a competențelor de scriere manuală.

Pentru a stimula dezvoltarea sistemelor senzoriale ale copiilor și pentru a contribui la integrarea senzorială a acestora, oferim copiilor lutul în combinație cu diferite materiale: crenguțe de lemn, pietricele, plante, metale, suprafețe reflectorizante etc.

Folosim și un alt tip de instrumente în cadrul activităților de modelaj, și anume instrumentele optice, precum lupele și aparatele foto și instrumentele tehnologice digitale (microscopie digitale) care permit copiilor să pătrundă în cele mai ascunse și neprevăzute structuri ale lutului.

2. Urme artistice

Hârtia, deși uneori percepută ca un material modest sau sărăcăcios, ascunde calități remarcabile, capabile să genereze noi întrebări și să contribuie la înlăturarea stereotipurilor. Întreaga sa versatilitate și diversitate se dezvăluie atunci când interacționează cu alte „limbaje”, precum apa, aerul, argila și lumina, sau cu instrumente analogice, cum ar fi mesele luminoase mari, răzătoarele, oglinzile, pensulele, instrumentele pentru incizie, perforare și asamblare, ace și ață, dar și cu instrumente digitale, precum camerele web, microscopul și retroproiectoarele.

Doar cu ajutorul unui singur produs material pot fi stimulate o varietate de expresii verbale sau imaginative, plastice ori grafice, datorită identității distincte a fiecărui instrument, receptată și structurată în mod diferit în funcție de natura materialului suport. În cadrul activităților artistice desfășurate în grupele Reggio, se pun la dispoziția copiilor diverse instrumente pentru desen, pictură și grafică, împreună cu suporturi variate, incluzând tipuri diferite de materiale "loose parts", cum ar fi hârtia, lemnul, piatra, metalul, sau plasticul. Se încurajează astfel explorarea combinațiilor unice de instrumente și suprafețe, oferind copiilor posibilitatea de a descoperi interacțiunile specifice dintre fiecare tip de instrument și suprafața cu care intră în contact.

În cadrul activităților artistice și plastice desfășurate în grupele Reggio, oferim o gamă variată de instrumente pentru desen, pictură și grafică, împreună cu diverse suporturi, de la diferite tipuri de hârtie la plastic, lemn, metal, piatră și alte materiale „loose parts”. Încurajăm copiii să experimenteze cu combinații unice de instrumente și suprafețe, pentru a descoperi interacțiunile distinctive dintre fiecare tip de instrument și suprafața cu care vin în contact.

Atât instrumentele tradiționale de desen și pictură, cât și tehnologia digitală ne oferă oportunități de explorare încrucișată a semnelor desenate într-o varietate de nuanțe și variante de culori.

Analogic-digital este o pereche de cuvinte care ne permite să analizăm mai bine calitatea marcatului/urmei artistice lăsate de instrumentul de desen/pictură și ne invită să depășim stereotipurile. Pentru o și mai bună observare a acestei interacțiuni dintre diversele instrumente și suprafețe, copiii utilizează microscopul digital și lupele.

3. Peisajele digitale

Folosirea luminii ca material „loose parts” familiarizează copiii cu fenomene ce evidențiază concepte legate de fizica luminii printr-un proces de descoperire practică (reflexie, refracție, difracție, propagare etc.). Depășirea graniței dintre natură și digital face posibilă fuziunea mai multor domenii, câmpuri și limbaje, până în punctul în care le putem interpreta ca natură digitală.

Cu ajutorul luminii unui videoproiector, al laptopului, a imaginilor digitale din mediul online sau a celor create de ei prin fotografiere, a filmulețelor din mediul virtual și a materialelor loose parts, copiii din grupa Reggio creează peisaje digitale magnifice, învăț

că există multe modalități de a-și exprima ideile și sentimentele și beneficiază de timp pentru a explora materialele și a-și dezvolta abilități.

4. Microscopul digital și camera foto, laboratorii în activitățile ludice și educative

Microscopul digital și aparatul foto devin parteneri esențiali în activitățile ludice și educative. Prin intermediul microscopelor digitale oferite, preșcolarii intră în contact cu noutăți și inovații, reușind să creeze noi perspective asupra ceea ce au văzut deja și să inventeze legături noi cu lumea din jurul lor. În timpul activităților de observare și explorare a diferitelor materiale cu ajutorul microscopului digital, copiii realizează capturi de ecran fascinante din lumea microscopică. Aceste imagini sunt ulterior printate și expuse în expoziții sau utilizate în crearea peisajelor digitale.

Camera de fotografiat digitală, un instrument de nelipsit, permite copiilor să captureze momente instantanee din natură și din activitățile lor zilnice. Prin intermediul acestei camere, ei își pot immortaliza creațiile și pot descoperi talente neașteptate. În timpul acestor activități, Maria și Andreea, de exemplu, au descoperit talentul lor în arta fotografică, surprinzându-ne pe toți cu calitatea remarcabilă a imaginilor pe care le-au capturat (afiate).

5. Retroproiectorul clasic și materialele de consum industrial

Un instrument de învățare fascinant, ce permite explorarea luminii, este retroproiectorul, cu ajutorul căruia se pot face observații de manipulare a luminii dar și altor materiale. Retroproiectorul oferă copiilor experiențe de învățare pură din observația naturii, în procesul de coordonare a mișcărilor mâinilor și corpului, manipulare cu diverse obiecte sau plante, asociere cu umbrele proiectate pe ecran, sau interacționare în diverse modalități între copii și lucruri.

Este salutară în cadrul acestor activități abordarea complexă a interdisciplinarității, prin corelarea a două medii diferite la prima vedere, precum educația și industria. Aceasta se realizează prin utilizarea aparent surprinzătoare a unor materiale de uz industrial, așa ca articole de asamblare, consumabilele ce se utilizează în construcții sau industria fierului, puse în interacțiune în sala de grupă cu ecranul retroproiectorului.

6. La joacă cu spectrul invizibil

Oamenii au un sistem vizual care colectează semnalele luminoase și le retransmite la creier, dar ochii sunt sensibili doar la o mică porțiune din spectrul de lumină, nereușind să vadă în afara domeniului de lumină numit „vizibil”.

Printre multitudinea de activități senzoriale în care lumina și fenomenelor luminii pot fi explorate prin gama „clasică” a luminii vizibile (spectrul optic), care poate fi împărțită în culori, copiii din grupele Reggio explorează lumina și prin spectrul invizibil. Prin intermediul acestor activități senzoriale copiii învață care sunt diferențele dintre materialele fluorescente, fosforescente și luminescente. Folosind o lanternă/lampă cu ultraviolete și materiale fluorescente sau articole de uz casnic, cum ar fi vitamine și oțet, apă tonică, preșcolarii noștri descoperă cum interacțiunea dintre aceste piesele libere le transformă în

obiecte vizibile în întuneric. Aceste activități sunt extrem de îndrăgite de către copii și sunt un bun prilej de integrare senzorială a copiilor cu drepturi speciale.

Expunerea pentru perioade foarte scurte la lumina UV, utilizată în cadrul acestor activități, permite copiilor să considere acest tip de lumină o „prietină de joacă”. Dar activitatea presupune totuși învățarea și despre efectele nocive ale razelor UV și importanța utilizării cremei de protecție solară, tot prin experimentare.

Pentru ca toate aceste experiențe să fie valorizate la maxim, am organizat ateliere demonstrative focalizate pe abordarea Reggio Emilia, în cadrul Cercului Pedagogic al directorilor de grădiniță din județul Galați, în cadrul activităților metodice cu educatoarele de la nivelul Inspectoratului Școlar Județean Galați, cât și în cadrul întâlnirilor metodiștilor și membrilor consiliului consultativ în specialitate.

Bibliografie

1. DOBRIN, Mihaela. Mediul educațional în abordarea Reggio Emilia. In: *Acta et commentationes. Științe ale Educației*. 2023, nr. 3(33), pp. 166 – 174. ISSN 1857-0623 / E-ISSN 2587-3636.
2. GANUS, L. A. *The pedagogical Role of Reggio- Inspired Studios in Early Childhood Education*. 2010. p. 219.
3. ALBON, D.; PENNY, M. *Food and health in Early Childhood*. SAGE – Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, 2008.
4. BECKWITH, L.; PARMALEE, A. H. EEG patterns of preterm infants, home environment, and later IQ. In: *Child Development*. 1986, nr. 57, pp. 777-789.
5. BOCA, C. Și tu poți fi manager, modul de formare elaborat în cadrul proiectului. București: PRET, 2008.
6. CADWELL, L. *Bringing Reggio Emilia home: An innovative approach to early child-hood education*. New York: Teachers College Press, 1997.
7. CADWELL, L.; EDWARDS, C.; GANDINI, L.; FORMAN, G. *The Hundred Languages of Children – The Reggio Emilia Experience in Transformation*. an Imprint Of ABC-CLIO, LLC, Santa Barbara, California- Denver, Colorado, Oxford, England, 385 p.
8. EDWARDS, C.; Gandini, L.; Forman, G. (Eds). *The hundred languages of children: The Reggio Emilia approach to early childhood education*. No, 1993.
9. M.E. în colaborare cu Univ. Ștefan cel Mare, Suceava și Universitatea din Oradea, Program de formare - noi abordări ale educației timpurii în grădinițe. Suport de curs, 2020.